

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА СПОСОБИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Томілінські читання

Матеріали VII науково-практичної конференції
з міжнародною участю

м. Харків, 30 жовтня 2024 року

Харків – 2024

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
Харківський національний медичний університет

ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА СПОСОБИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Томілінські читання

*Матеріали VII науково-практичної конференції
з міжнародною участю*

м. Харків, 30 жовтня 2024 року

Харків
ХНМУ
2024

УДК 614(477)(082)
Г 87

Затверджено
Вченою радою ХНМУ.
Протокол № 15 від 28.11.2024 р.

Редакційна колегія: В. В. М'ясоєдов, В. А. Огнев,
К. М. Сокол, О. А. Мельниченко,
В. Г. Нестеренко, А. А. Подпрядова

Г87 **Громадське здоров'я в Україні: проблеми та способи їх вирішення «Томілінські читання»:** матеріали VII наук.-практ. конф. з міжнар. участю (Харків, 30 жовтня 2024 р.) / Ред. кол.: В. В. М'ясоєдов, В. А. Огнев, К. М. Сокол та ін. Харків, ХНМУ, 2024. 244 с.
<https://doi.org/10.5281/zenodo.14194418>

УДК 614(477)(082)

© Харківський національний
медичний університет, 2024
© В.В. М'ясоєдов, В.А. Огнев,
К.М. Сокол та ін., 2024

ЗМІСТ

Секція 1. ІСТОРІЯ МЕДИЦИНИ

Капустник В.А., М'ясоєдов В.В., Огнєв В.А., Подпрядова А.А. Проблема соціальної нерівності у сучасному світі та концептуальні принципи справедливості щодо здоров'я населення	11
Лещина І.В., Мякина О.В., Мартиненко Н.М. Біженці з українських земель як демографічний збій і суспільне явище (1914–2024).....	15
Григоров М.М., Григоров С.М., Григорова А.О., Григоров М.С. Анатолій Якович Циганенко – мікробіолог, наставник, керівник (до 95-річчя від дня народження).....	22
Томілін В.Г. Харківський національний медичний університет. До 45-річчя створення кафедри ортопедичної стоматології. Від джерел створення.....	25
Васильєв К.К. Професор Лев Миколайович Карпов (1926–2016) як історик медицини.....	29
Зайцев В.В., Кисленко Д.М. Творці кафедри соціальної медицини, громадського здоров'я та управління охороною здоров'я Дніпровського державного медичного університету: учора, сьогодні, завтра	32
Мякина О.В. Друге творче покликання або штрих до портрета академіка (до 100-річчя від дня народження В.Г. Бочорішвілі)	35
Васильєв Ю.К. Матеріали до біографії професора-гігієніста Якова Борисовича Резника (1902–1979).....	38
Мякина О.В., Шевченко О.М., Сокол К.М., Ващук М.А., Шевченко О.О. В.В. Фролькіс: тернистий шлях фізіолога і наукова спадщина (до 100-річчя від дня народження академіка)	39
Робак І.Ю., Демочко Г.Л. Володимир Фавр як викладач фабричної гігієни в Харківському технологічному інституті (до 150-річного ювілею вченого)	44
Виноградова О.Ю., Ушакова М.А., Галича М.С. Внесок В.В. Фавра у дослідження малярії	46
Sukhonosov R.O., Ushakova M.A., Halycha M.S. The Life Path of V. P. Vorobiov through the Lens of Time (Dedicated to the 220 th Anniversary of the Department of Human Anatomy).....	48

Для остаточного доказу комариної теорії шляхом експериментального зараження людини від *Aporheles*, В.В. Фавр прийняв рішення провести дослід над собою. Він не вважав, що має право наражати на небезпеку інших, оскільки комарі були заражені паразитами тропічної малярії – хвороби, яка, хоч у більшості гострих випадків і виліковувалась швидко, але іноді загрожувала важкими наслідками. 20 серпня 1902 р. науковець дозволив декільком зараженим комарам вкусити себе. Вирішальний укус зробив лише один з *Aporheles*, якого одразу відокремили від інших та дослідили. У слинних залозах комахи виявилась достатня кількість паразитів, щоб заразити людину [7].

1 вересня почався перший приступ малярії, а у власній крові В.В. Фавр знайшов паразитів. Через два дні, незважаючи на прийом хініну, приступ повторився, але науковець продовжував вживати хінін, і згодом йому вдалося подолати хворобу [7].

Література:

1. Cox F. History of the discovery of the malaria parasites and their vectors. Доступно на <https://parasitesandvectors.biomedcentral.com/articles/10.1186/1756-3305-3-5>

2. Saving Lives, Buying Time: Economics of Malaria Drugs in an Age of Resistance. Editors Arrow KJ, Panosian C, Gelband H. Washington: National Academies Press; 2004. Доступно на: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK215638/>

3. Воронцов МП, Петрова ЗП. Фавр Володимир Володимирович. *Вчені Харківського державного медичного університету*. Ред. Циганенко А.Я. Харків: Харків; 2005. С. 85–86.

4. Медицинский факультет Харьковского университета за первые 100 лѣтъ его существования [Медичний факультет Харківського університету за перші 100 років його існування] (1805-1905). Ред. ІІ Сквириць, ДІ Багалій. Харків: Видавництво Університету; 1906. 314 с.

5. Робак ІЮ. Володимир Фавр – видатний харківський маляріолог та гігієніст. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»*. Серія Історія науки і техніки. 2015. № 70 (1043). С. 16–20. Доступно на: <https://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/11551>

6. Робак ІЮ. Талант, відданий оздоровленню Харкова (до 140-річчя з дня народження В. В. Фавра). *Краєзнавство*. 2015. № 1/2 (90/91). С. 207–212. Доступно на: <https://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/9407>

7. Фавр ВВ. Опыт изучения маляріи въ Россіи въ санитарномъ отношеніи [Досвід вивчення малярії в Росії у санітарному відношенні]. [Дисертація доктора медицини]. Харків: Печатня С.П. Яковлева; 1903. 324 с.

THE LIFE PATH OF V.P. VOROBIOV THROUGH THE LENS OF TIME (DEDICATED TO THE 220th ANNIVERSARY OF THE DEPARTMENT OF HUMAN ANATOMY)

Sukhonosov R.O., Ushakova M.A., Halycha M.S.
Kharkiv National Medical University, Kharkiv

Volodymyr Petrovych Vorobiov (June 15 [27], 1876, Odesa – October 31, 1937, Kharkiv) was a prominent domestic scientist, anatomist, and academician of the All-Ukrainian Academy of Sciences (1934), as well as the only professor to receive

the title of "Merited Professor" (1924). He developed stereomorphological methods of dissection and was the author of original and widely known scientific works, textbooks, and manuals on human anatomy, including the first domestic five-volume "Atlas of Human Anatomy" (1938–1942).

Volodymyr Petrovych studied and spent nearly his entire life working in Kharkiv, where he chaired the departments of anatomy at the medical faculty of the Imperial Kharkiv University and the Kharkiv Women's Medical Institute. From 1919 to 1921, he temporarily worked in Bulgaria, where he established and led the Department of Anatomy at the Medical Academy in Sofia. After returning, he chaired the Department of Anatomy at the Kharkiv Medical Institute (now the Kharkiv National Medical University) until the end of his life. Simultaneously, in the 1930s, he was the scientific director of the Ukrainian Institute of Experimental Medicine.

He was born on June 15 (27), 1876, in Odesa into a wealthy family of a wholesale grain merchant. In 1886, he was enrolled in the Richelieu Gymnasium. During his time at the gymnasium, Volodymyr realized his passion for science, particularly biology. The decisive influence on his choice of future profession came from his maternal uncle, physician Fedor Ignatovych Vdovykovsky, a frequent guest in the Vorobiov household, as well as physician and anatomist Gordiy Maksymovych Iosifov. Thanks to Vdovykovsky, Vorobiov began visiting the Odesa hospital mortuary. It was during his gymnasium years that he first started practicing dissection, and on one occasion, he even brought an amputated human leg home from the mortuary for these purposes.

In 1897, he graduated from the gymnasium. At that time, the Novorossiysk University did not have a medical department, so on the advice of his uncle, Vorobiov went to the Imperial Kharkiv University in 1897, where he enrolled in the medical faculty.

In his first year, he developed a keen interest in human anatomy and soon became a student of Professor A. K. Belousov, who taught the course on normal anatomy at the faculty. In 1903, he graduated with honors from the medical faculty of the Imperial Kharkiv University with a medical degree. In December of the same year, the council of the medical faculty appointed him as an assistant prosector. In 1908, he defended his doctoral dissertation on the innervation of human tendons. Starting in 1910, he was a private docent at Kharkiv University. That same year, the Kharkiv Medical Society invited Vorobiov to chair the anatomy department at the newly established "Women's Medical Institute."

In 1913, V. P. Vorobiov was elected a professor at the Universities of Yuryev and Warsaw, but the Minister of Education, L. Kasso, did not approve his appointments to either of these positions. Upon the institute's petition, Vorobiov was confirmed in the rank of professor in 1916.

From 1917 to 1919, he headed the Department of Anatomy at the Kharkiv Medical Institute. After the 1917 revolution, during the Civil War, power in the city of Kharkiv repeatedly shifted between the Bolsheviks and the White Army. During one of these shifts in 1919, when the White Army regained control of the city, its leadership initiated an investigation into the "atrocities of the Reds" and established a Special Commission to Investigate the Crimes of the Bolsheviks, chaired by Heorhiy Meingard. The commission also included Mykola Bokarius and Volodymyr Vorobiov. After the excavation of the graves of White officers who had been executed, the commission members, including Vorobiov, signed expert reports stating that the victims had been shot by soldiers of the Red Army. When the Red Army regained control of Kharkiv in 1919, fearing the consequences of the report he had

signed earlier, Vorobiov, along with his sister and her husband, Rasheyev, first moved to Odesa and later emigrated to Sofia, Bulgaria. There, he organized and headed the Department of Anatomy at the Medical Academy in Sofia; he also lectured at Sofia University, published a textbook, and established an anatomical museum. The Department of Anatomy in Sofia still bears his name to this day.

After the amnesty for the "Whites" was announced in June 1921, Volodymyr Vorobiov traveled to the Congress of Anatomists in Germany, where he eventually obtained documents in Berlin for himself and his family to return to Kharkiv. Upon returning to the city, Vorobiov continued the work he had begun in Bulgaria on new methods of tissue preservation. By 1924, he had fully developed a scientific concept for the preservation of corpses and organs of the deceased. In 1924, he had to revisit the issue of embalming human bodies. In 1934, Volodymyr Petrovych Vorobiov was elected a member of the All-Ukrainian Academy of Sciences in the Department of Human Anatomy.

In 1937, Vorobiov frequently felt unwell, and he was diagnosed with kidney disease. He underwent surgery to remove the kidney but passed away two days later, on October 31, 1937, from uremia.

He bequeathed his body to be cremated. It is believed that V. P. Vorobiov requested that his ashes be kept at the Department of Anatomy of the Kharkiv Medical Institute, and his student, Professor Sinelnikov, fulfilled his last wish. During World War II, the urn with his ashes was even evacuated. The scientist's ashes were buried on January 25, 2003, in Kharkiv at the city's 13th cemetery in the Alley of Famous Kharkiv Citizens. The initiators of the burial were the Kharkiv Institute of Endocrine Pathology Problems and the Kharkiv State Medical University.

Vorobiov primarily studied the anatomy of the nervous system. He was one of the first to develop functional anatomy and discovered new laws of the structural organization of the nervous system. He proposed a method of *in vivo* control using implanted electrodes. He advanced the doctrine of the organism's integrity and the influence of functions and labor on morphogenesis (the formation of organs).

He was the first to determine the significance of the boundary between macro- and microscopic observation areas and developed methods for studying them. He developed stereomorphological dissection methods and organized the first and only "Museum of Human Development" in Kharkiv.

Vorobiov's active participation in the scientific field was expressed in his publications, presentations at congresses and conferences, and his work on the "Brief Textbook of Human Anatomy" in two volumes. He also prepared the groundwork for the creation of the first domestic "Atlas of Human Anatomy." Vorobiov personally developed the plan for its publication, which was intended to span five volumes. Under his leadership, an extensive and detailed illustrative material for the future atlas was prepared. However, Vorobiov was unable to complete this work due to his sudden death. His students, particularly Professor Rafael Davydovich Sinelnikov, continued working on the atlas, with the fifth and final volume being published in 1942. The second edition of the atlas was released in 1948, with Vorobiov V. P. and Sinelnikov R. D. listed as the authors. Subsequent editions of the atlas were published under R. D. Sinelnikov's authorship.